

sonra Mart 2002 tarihinde devreye girdi.

FAZ 4-5: İtalyan ENI ve İranlı Petropars tarafından alındı. Toplam 1.9 milyar dolar harcadıktan sonra Ekim 2004'de üretime geçti.

1-5 arası etaplar, şu ana kadar üretimi sağlayabilen fazlar. Bu etaplarda günümüze değin 145 milyar metreküp gaz ve 240 milyon varil kondanseyt elde edildi. Ayda yaklaşık 3 milyar metreküp gaz üretildi. Tabii bunların yanında binlerce ton da kükürt elde edildi.

FAZ 6-8: İranlı Petropars ve Norveçli Statoil tarafından alındı. 2006 yılı sonlarına dek harcanan 2.7 milyar dolardan sonra üretim aşamasına geldiği bildiriliyor.

FAZ 9-10: Güney Koreli LG Engineering and Construction Corp tarafından alındı. Daha sonra ABD'li Halliburton'un Avrupa'da kayıtlı bir yan kuruluşu ile İranlı Oriental Kish

şirketleri ile bir konsorsiyum oluşturuldu. Planlanan üretime geçiş tarihi 2007 idi, ancak gecikmeler nedeniyle bu tarih şimdiden 2008-2009 yıllarına sarktı.

FAZ 11: Toplam 1.2 milyar dolar harcanması öngörülen etap için 2003 Mart ayında çıkılan ihaleye ancak Nisan 2004'de Fransız Total sahip çıktı. Önemli ortaklardan Brezilyalı Petropars 2005 Mayıs ayında geri çekildi. Çinli CNPC yüzde 10 ortaklık için çalışıyor. Hindistan'ın ONGC şirketi de ortaklığa girmeye çabalyor. Üretime geçiş tarihi şimdilik 2010 yılı olarak planlanıyor.

FAZ 12: İranlı Petropars tarafından 2006 yılında alındı. Üretime geçişin en erken 2012-2013 yıllarında olması öngörülüyor.

FAZ 13: 2005 yılı Aralık ayında Hollanda Shell ve İspanyol Repsol tarafından alındı. Konsorsiyum henüz yatırım plan ve miktarları üzerinde ortak karar alabilmiş değil.

FAZ 14: İhaleye henüz alıcı bulunamadı. Norveçli Statoil ve Hollanda Shell'in ilgilendikleri söyleniyor.

FAZ 15-16: Ocak 2005'de Norveçli Aker Kvaener şirketinin başını çektiği yerli ve yabancı şirketlerden oluşan bir konsorsiyum tarafından alındı. Bunların yaşadıkları sorunlar yüzünden dağılması sonucunda, 2005 yılı sonunda yeniden açılan ihaleyi İranlı Ghorb şirketi aldı. Toplam 2 milyar dolarlık bir bütçe gerektiren aşamada üretime geçiş tarihi henüz belirlenebilmiş değil.

FAZ 17-18: Bir servis (hizmet) kontratı olarak ihaleye çıkan aşamayı tümü İranlı olan IDRO, OIEC ve IOEC şirketleri aldı.

FAZ 19-22: İranlı İDRO, ismi açıklanmayan bir yabancı ortak ile Nisan 2006'da ihaleyi aldılar olarak görünüyorsa da, üretilmeye değer gaz kalıp kalmayacağı çok tartışmalı halde olduğundan, 3 milyar dolar gerektiren projenin geleceği pek de parlak gözüküyor.

FAZ 23-28: Henüz herhangi bir plan ve program yok.

Durum böyle iken, İran ve Türkiye bir "iyi niyet anlaşması" imzalıyorlar ve İran Türkiye'ye ihalesiz olarak 22, 23 ve 24'üncü fazların işletmesini verebileceğini açıklıyor. Öncelikle 22 numaralı faz, zaten İran'lı IDRO şirketine görünüyor. Bu şirket 19-22 numaralı fazların tümünde yeterince gaz kalıp kalmadığını tartışıyor; İran bize önerdiği 22-24 fazlarında yılda 20 milyar metreküp gaz çıkartılabileceğini ve bunun yüzde 20'sini bize verebileceğini söylüyor. Ortada bir de muhteşem bir hesap var: bu sayede 30 yıl boyunca yılda 11 milyar dolarlık bir satış imkanımızın doğacağı. Küçük bir aritmetik hesapla bu durumu irdeleyelim.

Gerçi adamlar daha 19. fazdan itibaren ortada üretecek gaz kalıp kalmayacağını tartışıyor, ama anlaşmamızın da adı "iyi niyet" olduğundan biz iyi niyetle diyelim ki, en az 3 milyar dolar

yatırım yaptıktan sonra ancak 2013-2015 yıllarına gelindiğinde gerçekten yılda 20 milyar metreküp gaz çıkarttık ve İran bize bunun yüzde 20'sini "buy back" sistemi dışında verdi: 20 milyar x yüzde 20 = 4 milyar metreküp. Ve yine bir düş görelim ve İran'ın bize dünyanın hiçbir yerinde uygulanmayan müthiş kazığı, yani 1000 metreküpünü (bugünkü değerle) 340 dolara satabildiğimizi varsayalım: 4 milyar x 340/1000 = 1.36 milyar dolar. Yani söylenenin nerede ise yüzde 10'u.

Kaldı ki, ortada böyle bir durum da olamayacak, çünkü İran bize meşhur "buy back" sistemini uygulayacak. Yani ürettiğimizi tamamen kendine göre "üzerine makul bir kar koyup" bizden alacak ve daha sonra kendi uygun gördüğü fiyattan bize satacak. Şu anda Türkmenistan'dan 1000 metreküpünü 100 doların çok altında aldığı gazı bize 300 doların çok üstünde satabilen, tüm itiraz ve ricalarımıza karşın bu fiyatı kapık indirmeyen ve hatta bu yüzden tahkime gittiğimiz İranlı "hayırsever" ve "iyi niyetli" kardeşlerimiz kendi ürettiğimiz gazı bizden Türkmenistan'a ödediğinden (100 doların çok altında) çok fazlasını ödeyerek mi alacak? Bize şimdi sattığı fiyatın (300 doların çok üstünde) çok altında geri mi satacak? Bir de bu fazları geliştirmek için harcaacağımızı söyledikleri 3 milyar dolar var tabii, ürettiğimizi satıp da bir ara geri alabilmemiz gereken. Şaka gibi!

Bu arada küçük bir hatırlatma; İran, kısa bir süre önce, Hindistan'a Pakistan üzerinden gaz satmak için bu ülkeyle 25 yıllık bir anlaşmanın altına imza attı. Önce 3 milyar dolara IPI (Iran-Pakistan-India) boru hattını yapacaklar. Bu arada gazı kaçınılmaz olarak satacaklar? 1000 metreküpünü 145-150 dolara. Yani bizim kardeş Azerbaycan ile yaptığımız anlaşmadaki fiyat. Anlaşılın İran, Hindu ve Budistlere, "ılımlı" Müslüman kardeşlerinden çok daha fazla "iyi niyet"li davranıyor. İnsanın aklına -nereden geldiyse- Hindistan'daki yönetimin İran

destekli bir "ılımlı Budizm"e doğru mu gittiği sorusu geliyor.

İnsan bir kere "münafık" olmaya görsün. Durup düşündükçe aklına daha bir sürü soru geliyor. Örneğin:

1- İran'ın, eskimiş petrol sahalarını tekrar canlandırmak için, müthiş miktarlarda gaza gereksinimi var. Ayrıca ülkesindeki enerji üretimini giderek gaz kaynaklı hale dönüştürmek için büyük çaba içerisinde. Bu nedenle de, ürettiği gaz yeterli olmadığından, halen Türkmenistan'dan büyük miktarlarda gaz satın alıyor. Bundan hareketle, Güney Pars Sahası'nda ürettiği ve üreteceği gazın ciddi bir bölümünü iç tüketime ayırıyor. Örneğin, 1, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21 ve 22. fazların tüm üretimi iç tüketime yönelik olacak -bunu şart koşuyor. İç tüketim fiyatları müthiş bir devlet sübvansiyonu altında olduğuna göre, buna ödeyeceği fiyat da uluslararası piyasanın çok altında olmak zorunda. Bize önerdiği 22, 23 ve 24. fazlar acaba iç tüketim için mi ayrılacak, yoksa dış satım için mi düşünülüyor? Her ikisi de olacaksa, yüzde kaç iç tüketim

fiyatlarından, ne kadarı dış piyasa fiyatlarından "buy back" sistemine sokulacak?

2. İran, Güney Pars Sahası'na güvenip, Çin Halk Cumhuriyeti ile (Sinopec ve Petrochina şirketleri ile ayrı ayrı) çok büyük miktarlarda sıvılaştırılmış doğal gaz satış anlaşması yaptı. Bu nedenle Güney Pars'taki üretim fazlarının ciddi bir bölümünü LNG Projesi haline getirdi. Örneğin 4, 5, 11, 12, 13, 15 ve 16. fazların üretimlerinin önemli bir bölümü LNG haline getirilecek. Yani bu fazlarda, doğalgazı sıvılaştıracak pahalı tesisler ve bunlara ait terminallerin yapılması gerekiyor. Bize önerilen 22, 23 ve 24. fazlarda üretilecek gazın ne kadarı LNG olacak ve buna ait tesis masraflarının ilave yükü nasıl karşılanacak? Şu anda söylenen 3 milyar dolarlık yatırımın, diğer üretim ve geliştirme çalışmalarına ancak yetebileceği, LNG için en az bir bu kadar daha yatırım gerekeceği açıktır.

Kısacası iş "iyi niyet"i çok aşıyor ve ileride üzerinde daha çok konuşulacak gibi görünüyor. ■